

Simpozionul Național „ECOTERRA„ - ediția a IV-a

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

Eugenia Petrescu

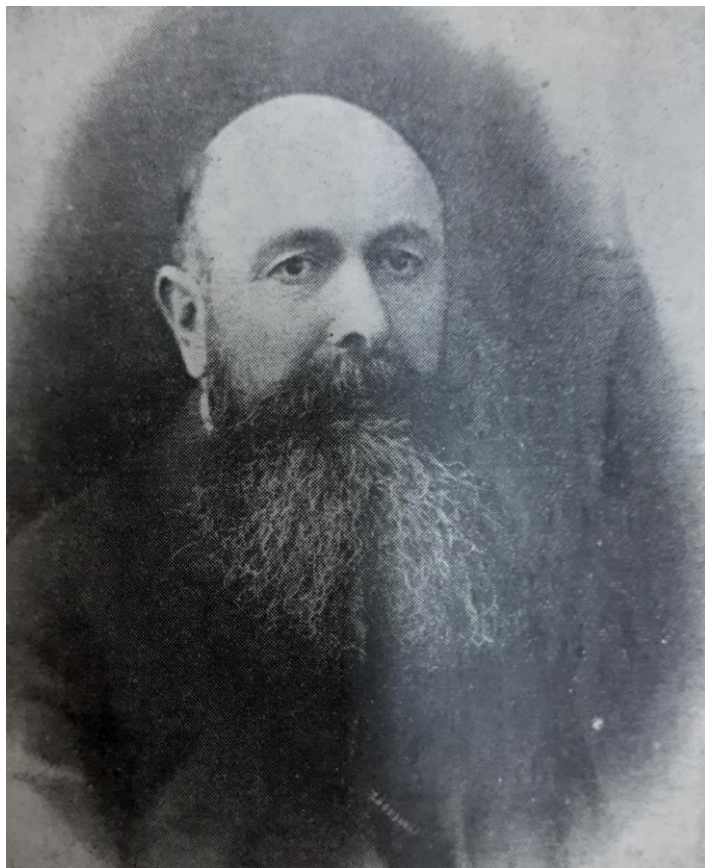
Școala Postliceală Sanitară Carol Davila București

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

În anii 1940, în Anglia apare un medicament bazat pe proprietățile antibacteriene ale mușcăiului, penicilina, iar veștile despre vindecările miraculoase obținute în urma utilizării acestui medicament, cutreieră întreg mapamondul, ajungând și în atenția comunității științifice și medicale din România. În România, medicul Hector Sarafidi inventează un produs cu acțiune asemănătoare penicilinei, ce promite a fi mai ieftin și avantajos din mai multe puncte de vedere. Încearcă să obțină recunoașterea descoperirii sale, și chiar să producă pe scară largă *evrotina*, „penicilina românească”, extrasă din mușcăiul pâinii. Întrucât evenimentele sociale din România acelor vremuri, consecință a ascensiunii comuniștilor la putere, nu oferă garanția unui mediu prielnic continuării cercetărilor, speranțele lui Sarafidi se îndreaptă către Grecia. Nepotul său, Theodoridi, stabilit la Atena, a încercat să mediatizeze lucrările științifice ale unchiului său, dar fără succes.

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

Hector Sarafidi (1872-1950), medic și istoric al medicinei, este cunoscut și ca autor al dicționarelor româno-grec și grec-român, publicate în 1921 și respectiv 1935.

Sarafidi s-a născut în 1872 în Tracia, în orașul Raidestos (azi Tekirdğ).

Familia lui Hector s-a mutat în 1875 la Constanța, aflată atunci sub stăpânirea Imperiului otoman.

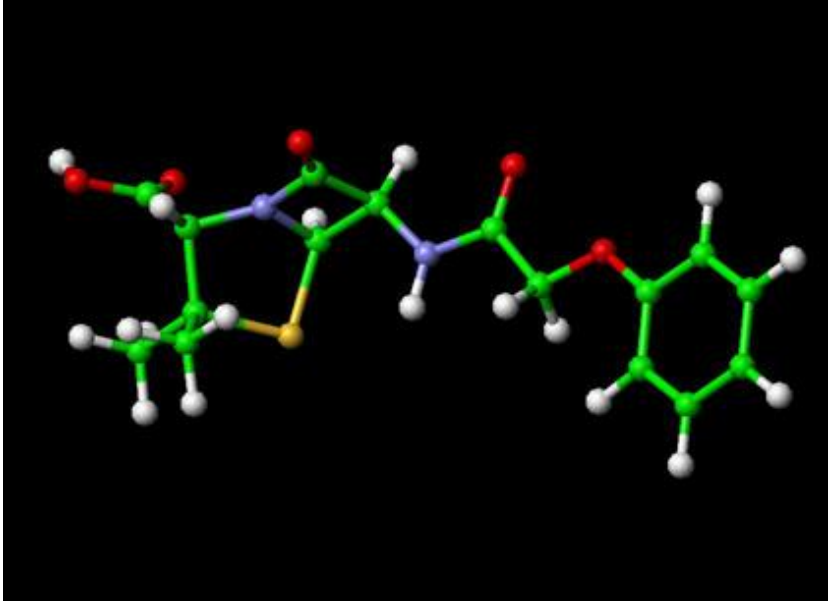
A studiat la Constantinopol.

După ce a absolvit facultatea de medicină din Atena, s-a specializat în chirurgie și ginecologie la București, apoi a urmat un stagiu de pregătire la spitalul Necker din Paris. [4]

În 1995 Maria Marinescu-Himu a evocat într-un mic studiu publicat la Atena contribuția acestuia la dezvoltarea cercetărilor de istorie a medicinei din Dobrogea. [3]

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

- 1905, Sarafidi a părăsit serviciul militar.
- 1905 și 1940 - medic la spitalul civil din Constanța. Avea și un cabinet de ginecologie în oraș.
- 1916 și 1918, în timpul ocupației bulgare a Dobrogei, căpitanul Sarafidi a luptat pe frontul din Moldova.
- În 1940, el s-a mutat la București.
- Un dosar din Arhiva Sarafidi, intitulat „Rezumate ale lucrărilor mele” din anul 1946, conține titlurile și rezumatele a 168 de lucrări științifice și de popularizare.
- În 1928, Sarafidi a publicat un studiu despre medicina în Dobrogea în volumul aniversar *Dobrogea – Cincizeci de ani de viață românească 1878 – 1928*, (București, Cultura Națională, 1928).
- în 1940 scrie în studiul *Medicii greci din România*, apărut în *Analele Academiei din Atena*.
- membru al Societății Regale Române de Istorie a Medicinii, fondată în 1929.
- 27 ianuarie 1931, la solicitarea lui Victor Gomoiu (1882-1960), președinte și fondator al Societății, Sarafidi a participat la Congresul al IX-lea de Istoria Medicinii de la București din septembrie S-a ocupat de secțiunea *Evoluția medicinei în țările balcanice* și a prezentat comunicarea *Evoluția medicinei în Dobrogea*. Contribuția sa la Congres a fost răsplătită cu medalia „Crucea Meritul sanitar, clasa I”. [4]
- 1936, după cea de-a zecea ediție a Congresului de Istorie a Medicinii de la Madrid - Victor Gomoiu a fost ales președinte al Societății Internaționale de Istorie a Medicinii. În
- 1948, Sarafidi a fost numit președinte al Societății de Istorie a Medicinii.[4]

Penicilina, „marea tămăduitoare”

În *Mișcarea Medicală Română* din anul 1945 aflăm despre un medicament-minune, sau „marea tămăduitoare”, descoperit și produs în cantități industriale, în Anglia și America.

Este vorba despre penicilină, un produs biologic al ciupercii *Penicilium notatum*. Astăzi admitem faptul că denumirea de penicilina se referă la un preparat obținut din tulpini ale ciupercilor din genul *Penicillium*, iar tulpina a cărei acțiune antibacteriană a fost observată de Fleming în cultura de streptococ din 1928, a fost *Penicillium rubrum*, așa cum a fost inițial identificată de un micolog renumit [2], iar nu *Penicillium notatum* cum se considera în perioada analizată în lucrarea de față, întrucât chiar și Fleming în raportul său din 1945 preciza că denumirea corectă ar fi fost *P. notatum* [1].

Veștile despre efectele curative ale produsului și publicațiile de specialitate ajung în România cu întârziere. Autorul articolului pune aceste întârzieri în difuzarea informațiilor de specialitate pe seama evenimentelor din cursul războiului și schimbărilor în relațiile internaționale.

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

Penicilina, „marea tămăduitoare” – în *Mișcarea Medicală Română* din anul 1945

În România Informațiile despre penicilină pătrund în special odată cu publicațiile Societății internaționale ale Crucii Roșii din Elveția.

În aceeași publicație sunt semnalate cele câteva articole și referate scrise în România cu privire la penicilină și efectul ei tămăduitor:

- articolul profesorului E. Crăciun, publicat în „România Medicală” din anul 1943,
- studiul „Penicilina, Patulina, Micoinele” în „Revista Științelor Medicale” No.7-12/1944.

Publicul din România află despre penicilină din articolul apărut în „Revista Fundațiilor Regale” No. 3/1945, de Doctor Rodica Zahariade, articolul din Gazeta Ilustrată „Tot Adevărul” No.5/1945, însoțit de fotografii ale instalațiilor și modului de fabricarea penicilinei în Statele Unite ale Americii.

- în ziarul Timpul din 30 Martie 1945, în care Marta Bibescu aduce un omagiu Angliei, patria „marei tămăduitoare”, penicilina.

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

Penicilina, „marea tămăduitoare” – în *Mișcarea Medicală Română* din anul 1945

Studiul penicilinei a pătruns și în cercurile medicale științifice din provincie; astfel la cercul Medico-Farm. din Craiova, în ședința din 2/V/1945, farmacistul Munteanu a prezentat medii de cultură pentru *Penicillium* realizate de el din produse ușor de procurat. Sunt menționate și „știrile senzaționale, publice și secrete ale vindecării unor bolnavi și răniți prin penicilina americană sau de proveniență rusească adusă pe calea aerului, contra mare cost”.

În același număr al revistei sunt publicate două articole despre penicilină:

- rezumatul conferinței medicului rus Seremet
- un articol despre descoperirea făcută în România de către medicii Sarafidi și Zervos. Se menționează că produsul este pe cale de experimentare și punere la punct. Ca avantaje ale preparatului sunt menționate ușurința de preparare și administrare, precum și prețul scăzut. [6]

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

Calvarul unei descoperiri

- 1945 Sarafidi a prezentat lumii științifice românești un nou medicament, un antibiotic, pe care l-a numit *evrotina* (de la grecescul [εὐρώς](#), mucegai).

- În revista *Mișcarea Medicală Română* nr 5-7 din 1945 că în publicația din 2 iulie a aceluiași an se anunță descoperirea unei peniciline românești „evrotina panis„ datorată medicilor români H. Sarafide și G. Zervos. Se menționează comunicarea lui Victor Gomoiu la Academia de Științe din București din ședința din 14 februarie 1945, cu privire la acest subiect. Nu este omisă nici a doua comunicare, cea în ședința din 22 Aprilie, cu „note complimentare cu privire la chimism, modul de întrebuințare și efectele terapeutice”.
[6]

În Arhiva Sarafidi de la Biblioteca Academiei Române găsim în manuscris un memoriu al doctorului Sarafidi, intitulat *Calvarul unei descoperiri*. Aflăm istoricul acestei invenții și eforturile depuse de medic pentru a-și populariza invenția în lumea științifică și medicală, atât în România, cât și pe plan internațional. Aflăm despre interesul pe care diferite personalități ale lumii științifice din România l-au manifestat față de invenția doctorului Sarafidi, despre disponibilitatea de a-l ajuta, însă din păcate, și despre multe dezamăgiri ale medicului, cauzate de promisiuni care nu au fost onorate, neglijență din partea unora din cei care s-au oferit să ajute, despre ignorare sau diferite conjuncturi nefavorabile ce i-au stat în cale. [5]

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

Calvarul unei descoperiri

În România Medicală din februarie 1944 apărea primul articol asupra penicilinei produs extras dintr-unul din miceliile conținute în mușgaiul *Penicillium notatum*, în urma studiilor realizate de către prof. Alexander Fleming, publicat de către prof Emil Crăciun, care sintetiza cunoștințele referitoare la penicilină.

Sarafidi consideră demn de reținut că „efectele acestui nou medicament au fost cunoscute și mai mult în urma vindecării Dlui Winston Churchill suferind de pneumonie, boală gravă la o vârstă ca a Premierului Angliei”.

Discutând cu soția sa pe tema acestui subiect, încerca să o lămurească pe tovarășa sa de viață că „Penicilina se poate găsi în mușgaiul pâinei, lucru ce se poate procura ușor, mai ales că în apartamentul nostru dispuneam de pâine mușgăită”, Își amintește însă de un articol scris chiar de el revista „Ziarul Științelor”, referitor la folosirea mușgaiului ca tratament pentru diferite boli interne, dar și în intervenții chirurgicale

În ziua discuției asupra penicilinei, soția fiind afectată de un puseu de amigdalită febrilă și dureroasă, i-a propus doctorului încercarea tratamentului „prin pâinea mușgăită ce se găsea la dulapul din sufrageria noastră”. Medicul a consemnat vindecarea rapidă: „după câteva minute durerea a dispărut, temperatura după o oră a început să scadă iar seara a scăzut la normal, și a ajuns la concluzia „în mușgaiul nostru există penicilina”.

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

- **Calvarul unei descoperiri**

- încercă să obțină un preparat lăsând pâinea să se mucegăiască. Miezul de pâine era fragmentat în cuburi mici de 1cm^3 așezate în cutii de carton. Producerea unui preparat pe această cale a durat câteva săptămâni.
- Nu a uitat încercările și greutățile survenite: „aceste studii ne-au răpit mult timp, deoarece am încercat și alte materiale, dar care nu le am adaptat, chestiunea de costul materiei prime jucând un rol economic primordial. Prepararea unei evrotine adecvate nu este o chestie ușoară având nevoie de răbdare și de atenție, de îngrijire zilnică mai ales că o neatențiune alterând preparatul și mai ales evitarea de producțiunea acarelor (acarieni n.a.) ce deteriorează produsul și se transmite ușor la restul preparatelor„.
- Primul pacient s-a ivit în persoana unei femei de 54 ani cu un furuncul operat la nivelul sânului, având țesuturile lezate, caz rezolvat cu opt pansamente zilnice cu evrotină,

Cele două cazuri, cel de amigdalită al soției doctorului și și cazul pacientei cu țesuturile lezate în urma operației, l-au condus pe medic la ideea unui dublu efect al evrotinei, cel asupra bolilor infecțioase și asupra leziunilor.

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

Medicii Sarafidi și Zervos, în laborator

Medicul Zervos a pus la dispoziție timp de mai multe luni lui Sarafidi, atât pacienții care erau de acord să primească tratamentul cu evrotină, cât și cabinetul lui medical, până când doctorul Sarafidi a primit spre consult bolnavii la domiciliul său, numărul lor crescând prin propaganda făcută de cei vindecați. Toate aceste servicii de tratament cu evrotină și îngrijire a pacienților se realizau gratuit. [5]

Acesta este al 2-lea stadiu asupra studierii Evrotinei constând într-o perioadă de intensă documentare și discuții purtate cu diverși specialiști. În acest scop, pentru început apelează la profesorul Traian Săvulescu și obține o întrevedere cu „directorul Institutului de micelologie pe lângă Facultatea de Agronomie” care i-a pus la dispoziție laboratorul Institutului unde lucrează. Inginerul agronom Bălan a l-a ajutat cu experimente și teste de laborator în acest demers.

Tot la recomandarea profesorului Săvulescu, doctorul a luat legătura cu specialiști de la Institutul de Seruri și Vaccinuri I. Cantacuzino.

Doctorul Zervos se implică și el activ în obținerea și studierea evrotinei, până când „o boală nemiloasă i-a răpit zilele în plină activitate științifică”.

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

Ca urmare a războiului, familia Sarafidi fiind nevoită să părăsească Bucureștiul și să se refugieze la Sinaia până la sfârșitul lui Septembrie 1944, pe toată această perioadă a refugiului studiul fiind întrerupt.

La întoarcerea în Capitală doctorul a început o serie de observații ale evoluției tratamentului la diferiți pacienți,

- 18 februarie 1945 a făcut prima comunicare la Academia de Științe din București, citită de către Profesorul Victor Gomoiu. Mulți dintre cei care au asistat au cerut medicamentul spre a-l aplica.

Cu ajutorul inginerului N. Bălan, în termostatele Institutului Agronomic a obținut culturi de evrotină, dar a reușit și izolări monosporale de *Penicillium glaucum* și de *Aspergillus*. Profesorul Condeescu s-a oferit să facă cercetări ce vizau efectul evrotinei asupra culturilor microbiene. Evrotina nu a prezentat nici un efect asupra culturilor, însă domnul Condeescu a propus să se încerce prepararea de soluții ce ar putea fi injectate la animale, cu mai multe șanse de dovedire a eficacității, recomandând pentru ajutor pe profesorul Eugen Angelescu de la Catedra Chimiei biologice. A ajuns la concluzia că este imposibilă sterilizarea Evrotinei, întrucât miceliul nu ar rezista la o temperatură mai mare de 50° C. Astfel cei doi medici vor insista pe studiul cazurilor clinice, în special a celor chirurgicale, războiul recent oferind multe tipuri de plăgi.

- Observațiile efectuate alături de chirurghi precum doctorii Jean Grigorescu, V. Plătăreanu, Stanciu, au fost obiectul celei de-a 2-a comunicări la Academia de Științe în ziua de 14 martie 1945.

- A 3-a Comunicare asupra întrebuințării, chimismului și efectului evrotinei a fost făcută la 22 aprilie 1945.

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

A încercat să prezinte un memoriu Ministerului Sănătății la 21 decembrie 1945, însoțit de 500 gr. de pulbere de Evrotină și de 500 de comprimate spre a fi împărțite spitalelor pentru experimentare la cazurile medicale și chirurgicale. Un eveniment neașteptat spulberă speranțele lui Sarafidi: secretarul general al Ministerului, profesorul Brătianu, mutându-se la Timișoara, personalul din subordine au neglijat experimentul, iar probele constând în pulberea de evrotină și comprimatele s-au pierdut, cercetările neavând loc.

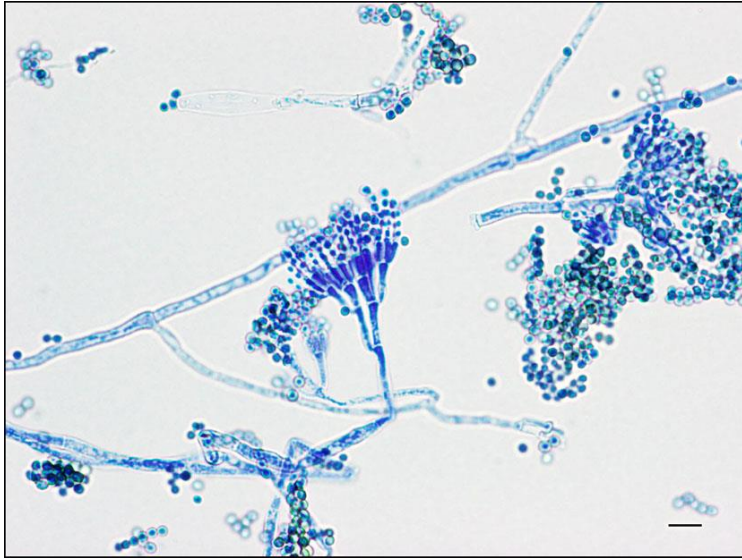
Microbiologul spitalului Brâncovenesc, doctorul Luca Georgescu inițiază o serie de experimente asistat de către Aura Filipescu. Aceste experiențe au fost executate asupra culturilor de floră rinofaringiană, de stafilococi, de bacili Löffler, de enterococi provenind de colul uterin, de bacili gram + și gram -, de la secreția colului uterin, cu rezultate pozitive. Culturile microbiene au fost procurate de la Institutul Cantacuzino. Experimente comparative între Evrotina și culturi de *Penicillium glaucum* și *Aspergillus* au aratat superioritatea Evrotinei, ceea ce demonstrează că polivalența ei o face mai eficientă comparativ cu produsele miceliene monosporale preparate la Institutul agronomic.

Rezultatele acestor experiențe au fost expuse înaintea Academiei de Științe la Ședința din 16 Iunie 1946.

Prin bunăvoința doctorului Alexandrescu, medicul secundar al Spitalului Colțea, Sarafidi face rost de suc gastric și duodenal în care Evrotina este plasată timp de 4 ore. Profesorul Ioan Vlădescu de la catedra Chimiei Școalei Veterinare a examinat pH-ul Evrotinei, astfel ajungându-se la constatarea că Evrotina nu se alterează.

Evrotina supusă astfel exigențelor testelor clinice, microbiologice, chimice era un medicament demn de încredere, medici și pacienți fiind convinși că ar avea eficacitatea Penicilinei și uneori superioară ei cum este cazul în infecțiile stafilococice.

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

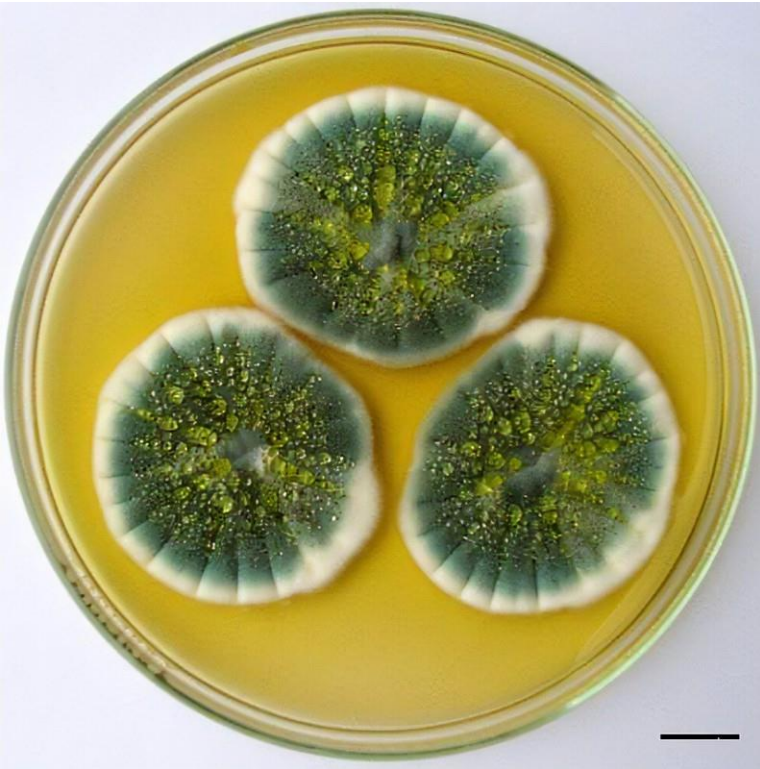

- A fost aplicată în tratarea pacienților la Clinica ginecologică din Colțea, Serviciul Profesorului Iacobovici de la Așezământele Brâncovenești, Serviciul de otolaringologie din Spitalul Filantropia, serviciul de Urologie din Spitalul Albert Thomas și din Serviciile Asigurărilor Sociale, Spitalul I. Cantacuzino.
- Urmărind presa zilnică, Sarafidi a remarcat importanța acordată Evrotinei: „Jurnalul de Dimineață„ din iulie 1945, „Fapta” din august 1945, iar dintre periodicele de Specialitate „ Ziarul Științelor” din februarie 1947 a scris elogios despre Evrotina. Sunt menționate și articole din străinătate: „Cronicle Medicale” din Atena în două articole din decembrie 1946 și în cursul anului 1947 și în „Aeropolis” din februarie 1948. [5]
- În ziarul „Fapta” 1945 este prezentată „penicilina românească” denumită „Evrotina panis”, inventată de medicii Zervos și Sarafidi și se precizează că urmează a se obține autorizația de fabricare din partea Ministerului Sănătății. Va fi produsă sub formă de tablete, în tuburi de câte 20 pastile de culoare gri-verzuie, ce vor putea fi administrate pe cale orală (câte 4 tablete pe zi, timp de 9-15 zile). Va fi fabricată și sub formă de pulbere pentru a se aplica pe răni[7]

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

- În „Le Bulletin de L'Academie de Chirurgie de Paris” din luna mai 1947 s-a publicat un articol prin care se precizează că în străinătate a fost cunoscută Evrotina, și se întrebuințează, fiind preparată în laboratorul profesorului Satiriadis din Atena. Domnul Hanoka din Florida a încercat să o introducă, dar a părăsit ideea, iar la New-York s-a constituit o Societate în scopul să exploatării preparatului, care însă și-a încetat existența.
- În ianuarie 1948 farmaciștii Vidu și Mironescu au promis că vor reuși să primească permisiunea de a exploata Evrotina, spunând că ei dispun de toate mijloacele atât de a promova la minister cât și de a putea fabrica produsul, însă au intervenit anumite evenimente astfel încât nu s-a putut realiza nimic. Urmează o succesiune de evenimente neprevăzute și refuzuri, chiar ignorări, care au făcut ca toate demersurile pentru implementarea evrotinei să fie zădărnicate.
- La 30 martie 1949 a apărut o recenzie la „ Universul”, care arată, că penicilina nepurificată are un triplu efect asupra infecțiilor. Faptul că efectul evrotinei se datorește polivalenței ei, apare în publicitate astfel pentru prima oară.

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

- „Națiunea” din 19 august 1948 a publicat un reportaj asupra evrotinei, descriind efectele ei asupra animalelor în caz de retenție placentară, boală care poate induce sterilitate, putând rezulta un profit din salvarea animalelor, important pentru economia națională. Spre uimirea lui Sarafidi, „Evrotina panes”, preparatul care, salvând animalele, ar avea importanță pentru economia națională, a fost descoperit, conform reportajului, de medicul veterinar care efectua aceste cercetări asupra animalelor și nu de medicul Sarafidi. [5], [8]
- Conform Condițiilor de Consultații, până la 31 martie 1949 un număr de 1436 bolnavi au recurs la tratamentul cu ajutorul evrotinei. Așa cum constată Sarafidi, numărul real al pacienților ar fi fost mai mare de atât, deoarece unele persoane s-au tratat aprovizionându-se de la cei aflați deja în tratament și care dispuneau de o cantitate mai mare.

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

- A constatat că atât boli interne cât și cele chirurgicale se pot trata cu evrotină. În unele situații aceste vindecări pot fi explicate, altele nu. O explicație pentru vindecarea diverselor afecțiuni ar fi polivalența preparatului. Un caz surprinzător este cel al dispariției varicelor la un pacient. Este de reținut efectul asupra leziunilor tuberculoase, atât al celor chirurgicale, cât și celor pulmonare. Cazuri impresionante sunt cele ale persoanei suferinde de coxalgie, precum și cel al pacientului cu peritonită, tratate per os în timp scurt.
- Radiografia confirmă ameliorările și cicatrizările cavernoase la persoanele suferinde de tuberculoză, tratate cu evrotină. [5]
- Întrucât evenimentele sociale din România acelor vremuri, consecință a ascensiunii comuniștilor la putere, nu mai ofereau garanția unui mediu prielnic continuării cercetărilor, speranțele lui Sarafidi se îndreaptă către Grecia. Nepotul său, Theodoridi, stabilit la Atena, a încercat să mediatizeze lucrările științifice ale unchiului său, dar fără succes. [4]

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

CONCLUZII

Studiul manuscriselor și arhivelor este de folos pentru a releva aspecte inedite din viața unor personalități, pentru a scoate la lumină relațiile dintre membrii unei bresle, cum ar fi cea medicală, de exemplu, dar și contextul istoric. Cazul invenției medicului Sarafidi, care așa cum reiese din memoriul ce se păstrează la Biblioteca Academiei, nu a fost încununat de succes, însă consider că ne poate fi de ajutor pentru a înțelege energia uriașă pe care un om de știință o poate mobiliza pentru o idee, faptul de a acționa și de a lupta pentru ea, indiferent dacă împrejurările sunt sau nu potrivnice.

MULȚUMIRI

Mulțumesc istoricului Ștefan Petrescu, care mi-a atras atenția asupra documentelor privind activitatea doctorului Sarafidi din colecția de manuscrise a Bibliotecii Academiei și pentru semnalarea acestui aspect al inventării și testării în România a unui preparat medicamentos cu acțiune asemănătoare penicilinei.

MEDICUL HECTOR SARAFIDI ȘI PENICILINA ROMÂNEASCĂ

BIBLIOGRAFIA

- [1] Fleming A (1945). "[Nobel Lecture](#)". www.nobelprize.org. [Archived](#) (PDF) from the original on 31 March 2018. Retrieved 19 July 2020, p.84-93 – p 85
- [2] Lalchhandama K (2020). "[Reappraising Fleming's snot and mould](#)". *Science Vision*. **20** (1): 29–42. doi:[10.33493/scivis.20.01.03](https://doi.org/10.33493/scivis.20.01.03)
- [3] Maria Marinescu-Himu, *Hector Sarafidis, medic și erudit (1872-1950)*, p 13 - 138, traducere de Florin Marinescu din volumul *Relații spirituale greco-române*, Atena, 1995., în *Dialoguri culturale româno-grecești- studii*, ediție îngrijită și cuvânt înainte de Maria Marinescu, editura Omonia, București 2004, lucrare editată cu sprijinul Ministerului Educației și cercetării
- [4] Petrescu Ștefan (ISES) *Dr. Hector Sarafidi, a historian of Dobrudja (1872-1950)*, (nepublicat) comunicare în cadrul conferinței Dobrudja as a border area in the late Ottoman Empire, Bulgaria and Romania, *History and Memory*, din 10 octombrie 2022, online Table II, Sofia-București, organizată de Institutul de Studii Istorice al academiei Bulgare de științe în colaborare cu Institutul de Studii Est Europene al Academiei Române
- [5] xxx Biblioteca Academiei Române, colecția manuscrise Arhiva Hector Sarafidi dosar A 634
- [6] xxx Mișcarea *Medicală Română – Acta Medica Romana*, revistă cu apariție lunară de medicină și chirurgie generală, Înscrisă în registrul publicațiilor periodice ale Trib. Dolj No. 4 1938 Propr. D-r M Cănciulescu, anul al VIII-lea. No 5-7/1945 , articolul Despre Penicilină p. 311-313 semnat M.C.
- 7] *Fapta*, 1945
- [8] xxx *Națiunea*, 19 august 1948